

Halkla İlişkileri Demokrasi ve Dijital Demokrasi Bağlamında Ontolojik Olarak Sorgulamak

A Query on Public Relations Ontology in the Context of Democracy and Digital
Democracy

Esra İlkay KELOÇLU İŞLER* Reyhan YILDIZ KAYADEVİR**

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 15.01.2023 ■ Kabul Accepted: 07.06.2023

ÖZ

Halkla ilişkilerin fonksiyonlarından biri de yurttaşları yönetim politikalarına gönüllüce katılmaya ikna etmektir. Bundan dolayı sanki kamuoyunun “evet” oyunu almak üzere tasarlanmış profesyonel bir iletişim yönetimi olarak görülmektedir. Oysa “hayır” diyebilme hakkı ve bu hakkı, baskıya ve ötekileştirmeye maruz kalmadan kullanma iklimi, demokrasi kültüründe çok önemli bir kriterdir. Bu çalışma halihazırda halk ve yönetim ilişkilerinin demokrasiyle unutulmuş kökenlerini hatırlama ve hatırlatmayı amaçlamaktadır. Herkesin, halkla ilişkileri, tüm nüfusun uyumlu olacak şekilde yönetilmesi uğruna yapılacak iyi/kötü her şey olarak algıladığı bir durumda ve hatta demokrasinin herkes için farklı çağrışımlar yaptığı bir dönemde, konunun akademik olarak incelenmesi ve tartışılması çok önemlidir. Çağcıl popüler çalışma alanlarından dijital demokrasi ise halk versus yönetici erkler, kamuoyu versus karşıt kamuoyu ve manipülatörler, pasif yurttaşlık versus aktif yurttaşlık gibi ilişkili tüm aktör ve kavramlar, sorunlar ve çelişkiler içermektedir. Çalışmada çeşitli güncel vakalar üzerinden ontolojik çerçevesi İ. Kuçuradi'nin değer etiği yaklaşımı olmak üzere halkla ilişkiler, demokrasi ve dijital demokrasi kavramları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Halkla İlişkiler, Değer Etiği, Dijitalleşme, Dijital Demokrasi.

ABSTRACT

One of the functions of public relations is to persuade citizens to voluntarily participate in governance policies. Therefore, it is seen as a professionally designed communication management aimed at obtaining the public's “yes” vote. However, the right to say “no” and the climate to exercise this right without facing pressure or marginalization are crucial criteria in a democratic culture. This study aims to recall and remind the forgotten origins of public and government relations in a democracy. In a situation where everyone perceives public relations as everything done for the harmonious management of the entire population, even in a period where democracy evokes different connotations for everyone, it is important to academically examine and discuss the subject. As a popular academic field of study, digital democracy has a deep bonds with concepts such as public versus governing powers, public opinion versus counter-public opinion and manipulators, passive citizenship versus active citizenship, involve problems and contradictions. By addressing various current cases within the ontological framework of I. Kuçuradi's value ethics approach, the concepts of public relations, democracy, and digital democracy will be discussed in the study.

Keywords: Democracy, Public Relations, Ethics, Digitalization, Digital Democracy.

“Halkla ilişkilerin üç ana unsuru fiiliyatta, toplum kadar eskidir: insanları bilgilendirmek, insanları ikna etmek ya da insanları insanlarla kaynaştırmak”.
Edward Bernays

Giriş

Dijitalleşmenin hemen her alanı hızla işgal ettiği bir çağda demokrasinin temel unsurlarının dijitalleşmiş görünüşleri sanki yepyeni kavramlarımıza tartışmaya yol açmaktadır. Böylesi bir ortam, acaba hangi yeni sorunlara gebe dir? Aynı zamanda hangi mevcut sorunları derinleştirmeye adaydır? Gelişmiş ülkelerde bile dijital demokrasinin iletişimsel bağları oldukça karmaşıkken, gelişmekte olan ülkelerdeki dolaşık yumak şeklindeki iletişimsel bağları nasıl açıklamak doğru olacaktır? Dijital demokrasi “daha demokratik” midir? Ya da anti-demokratik uygulamalarının keyfiliği ile yurttaş sığınacak alan bırakmamakta mıdır? Bu soruların cevapları dijital demokrasi hakkında bir fikir vermek açısından önemli olsa da kâfi değildir. Ancak ve ancak demokrasi ideasının bağlı olduğu sosyal bilimler kavramları içinde tartışma anlamlı olmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, halihazırdaki halk ve yönetim ilişkilerinin, demokrasiyle unutulmuş kökenlerini hatırlamak, hatırlatmak ve konu hakkında kolektif biçimde düşünmeyi sağlamak amacındadır. Halkla ilişkiler, herkesin genel algısıyla; “toplumu uyum içinde yönetmek” olarak görülmektedir. Eğer aynı kavramlar herkes için farklı çağrışımlar yapıyorsa ve bu çağrışımlar yöneten-yönetilenler arasındaki ilişkileri etkiliyorsa, konunun açıklığa kavuşturulması için üzerinde tartışılması gereklidir. Ve eğer ki söz konusu etki, “algı yönetenlerin, profesyonellerin, manipülatörlerin” kâr edeceği yurttaşın görüşünün ise silikleştiği bir alan haline geldiyse, konu akademik olarak incelenmeye değer ve önemlidir.

Öncelikle klasik olarak demokrasi kavramı ile başlayacak olursak: Halk versus yönetici erkler, kamuoyu versus sözde kamuoyu ve manipülatörler, pasif yurttaşlık versus aktif yurttaşlık vb. gibi hem demokrasi hem de halkla ilişkiler alanının kesişiminde yer alan kavramları bir kenara koymak ve gereklikçe onları yine/yeniden ziyaret etmek

şarttır. Zira kavramlar, dijital demokrasi ortaya çıktığından bu yana bariz bir dönüşüme uğramıştır.

Kuşkusuz ki ontolojik ve felsefi sorgulama, halkla ilişkiler ve demokrasi ilişkisinde dijital demokrasinin nerede ve/veya neye göre konumlanacağını daha anlaşılır kılmaktadır. Buradan hareketle makalede, değer etiği alanında çalışmış İ. Kuçuradi'nin eşitlik, özgürlük, bireysel haklar, hakkındaki yaklaşımına paralel olarak analizler yapılmaya çalışılacaktır. Demokrasi kavramının özünde “insan” yer alır. İnsan olmanın en derin, en anlamlı yanı, kuşkusuz özgürlüktür. Belki de demokrasiyi insanlar için cezbedici ve vazgeçilmez kılan şey budur. Peki acaba dijital demokrasi ile insanlar daha fazla mı özgürlük elde eder yoksa şeffaf bir gözetim altında özgürlüğünden ve temel haklarından feragat mı eder?

Denebilir ki ilişki kurulan insanlar karşısında bireylerin tutumu, yaşanan olaylar ve status quo, bireyin aldığı her karar ve ilgili davranışına, tüm bunları değerlendirmesi ile ilişkilidir. Bu tutum, karar ve davranışlarımız yaşamımıza vermeye çalıştığımız yönü göstermektedir. Kişinin yaşamına verdiği yön ise, insanı ve kendi kendini nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Bunlar birbirine bağlı, ancak farklı cinsten değerlendirmelerdir. Kişilerle ve kendi kendisiyle ilişkide, başkalarının ve kendisinin yapıp ettikleri ve ortaya koyduklarıyla ilgi; yakın çevre, içinde yaşanan çağ, geçmiş ve gelecekle bağıyla belli bir bütünlükte bir kişi olarak var olmanın temelinde değer anlayışı –insandan ve kendisinden beklenenler– bulunur (Kuçuradi, 2013a: 5). Dolayısıyla demokrasiyi değerlendirmek için beklentileri ortaya koymak önemlidir. Bu aynı zamanda hem klasik demokraside hem dijital demokraside hem de ilişkili olunan halkla ilişkilerde aksayan yönleri tespit ve kategorize etmeye yardımcı olacaktır. Özellikle de Türkiye gibi nüfusun kalabalık olduğu, kitlelerin seçimlerde yoğun olarak katılım sağladığı, siyasal halkla ilişkilere dair sorgulamaların kamuoyu yapıcılar tarafından ekranlarda saatlerce analiz edildiği durumlarda, bu çalışmanın konusunu oluşturan kusurlu yönlerini kategorize etmek oldukça zorlu bir iştir. Diğer yandan, dijital demokrasi aktif yurttaşın yerine

pasif yurttaşı geçirmeyi el çabukluğu marifetiyle gerçekleştirmektedir. Bu durum eleştirel açıdan değerlendirmeyi hak etmektedir.

Çalışmanın yöntemi durum ve olay analizidir. Bu bağlamda kusurlu bir demokrasi görünümü veren bazı örnek olaylar ele alınacaktır: Dijital medya üzerinden şekillenen ve Türkiye gündemini uzun süre meşgul eden Şarkıcı Gülşen'in tutuklanması, Sedat Peker videoları, Melih Gökçek ve sosyal medyası örnekleri, kısıtlı olduğunun idrakinde olmakla beraber kamuoyunda çok tartışıldıkları ve gerçek kamusal alanda seyretmeleri bakımından önemli bulunduğundan seçilmiştir.

Demokratik işleyişte dijital demokrasinin önündeki engeller genel olarak üç başlık altında toplanmıştır: 1) Serbest piyasa ekonomisi (medya sahipliğinin yoğunlaşması, kültürün aşırı ticarileştirilmesi, halk yerine şirket özel çıkarlarının korunması ve kamu yararını yok sayması bakımından) 2) Enformasyon akışındaki bozukluklar (gazeteciliğin düşüşü, internetin, egemen ticari medya ve iletişim ile bütünleşmesi, bireyin izni dışında veri toplama, veri işleme, doğru bilgiye erişim zorluğu, manipülasyon, dezenformasyon, mezenformasyon) 3) Kamuoyu ve bireylerin algı, tutum, tavırları (aşırı politikleşme versus apolitik kitleler, dijital bölünme, sanal yankı odaları, güvenlik sorunu, botlar, troller) örnek olayların açıklanacağı kategorilerdir.

Demokrasi ve Dijital Demokrasi Üzerine

Platon, demokrasiyi (sonu tiranlıkla bitmesi nedeniyle) yozlaşmış bir yönetim biçimi olarak nitelendirmiştir. Ancak yine de 21. yüzyılda birçok yönetim tarafından demokrasi, ideal bir yönetim biçimi olarak benimsenmiştir. Hatta ulus devletlerin yükselişe geçmesiyle ulaşılmaya çalışılan evrensel bir değer olmuştur. Ateş Uslu'nun dediği gibi, "demokrasi kavramının sosyal bilimler ve siyaset bilimi açısından tanımının ne olduğu konusunda bir uzlaşma yoktur. Demokrasi kavramı günümüzde son derece farklı siyasi hatların temsilcisi olan siyasi partilerce sahiplenilebilmekte, son derece farklı olguları ya da siyasi perspektifleri adlandırmak için kullanabilmektedir. Bunun nedeni halk yönetimine verilen anlamın çeşitli

tarzda bağlamlarda bir çeşit toplumsal ekonomik formasyonlarda değişik biçimler almasıdır" (2017: 137).

Yine de modern demokrasi kuramları üzerine çalışan araştırmacıların kavramsal çerçevelerine özlüce değinmekte fayda vardır. Örneğin Charles Tilly, demokrasinin dört yaklaşımla tanımlanabileceğini söylemektedir: Anayasal, tözel, prosedürel, süreç yönelimli. Anayasal yaklaşım, bir rejimin siyasi faaliyetle ilgili çıkardığı yasalara yoğunlaşır. Tözel yaklaşım, bir rejimin yaşam koşulları ve politikalarına odaklanırken, prosedürel yaklaşımı benimseyenler, belirli bir aralıkta hükümet pratikleri ile bir rejimin demokratik olup olmadığını belirlerler ve ilgi odağında seçimler yer alır. Süreç yönelimli yaklaşımlar ise diğer üçünden farklıdır. Bir duruma demokratik denebilmesi için sürekli hareket halinde olması gereken bazı asgari süreçleri tanımlarlar (2014: 23-26).

Robert Dahl ise beş süreci öne çıkartarak demokrasi için şu kriterleri şart koşar: Etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin denetimi ve yetişkinlerin dahil olması. Dahl, bu kriterlerin hepsinin üyelerin topluluğun politikasını belirlemede politik açıdan eşit olması için gerekli olduğunu belirtmektedir. Örneğin etkin katılım kriteri, bir topluluğun bazı üyelerine fazla imkân verilmesi sonucu onların politikalarının kabul görmesini önlediği gibi küçük bir azınlığın, önerilerin gündeme alınıp tartışılmasını engelleyerek topluluğun politikasını belirlemesini de önleyebilmektedir (2017: 49).

Demokrasinin de jure ve de facto olarak işlemediği bir ortamda, halkla ilişkiler anlamını kaybetmiş demektir. Bu temel argümandan yola çıkarak "halk" denen atomize kitleler, tarihteki iki önemli kırılma ile demokrasi kavramına bağlanmıştır: 1) Aydınlanma ile bireyin okur yazarlıkla kendine değer katması ve enformasyon arayan ve edindiği enformasyonu kamusal alanda tartışan bir yurttaşa evrilmesi 2) Söz konusu yurttaşın yönetme-yönetilme bağlamında dikkate alınan bir oyunun olması, onayının istenmesi, bu onayın yönetimi meşru kılması.

O halde demokrasi ile halkla ilişkiler ilişkisinde, demokrasinin halkla ilişkilerin olmazsa olmazı olduğunu söylemek mümkündür. Bir toplumu oluşturan her bir bireyin duygu, düşünce ve siyasal tercihleri değerli ise, görüşünü herkesin oyuna sunarak kamusal tartışmaya açabiliyorsa, diğer görüşleri de dinleyerek “ortak iyi” için uzlaşa sağlayabiliyorsa o toplumun demokratik olduğu söylenebilir. Şimdiye kadar olan tarihte halkla ilişkiler, yurttaşları yönetim politikalarına gönlünü kazanarak ikna etmenin pratiği olagelmıştır (her ne kadar idealist bir argüman olarak görüne de 20. yüzyılın yönetimlerini meşru kılan da budur). Bu ikna etme işinde sorunlar ve çıkmazlar, kamuoyunun “evet” oyunu almak üzere tasarlanan profesyonel iletişim taktik ve stratejileriyle inşa edildiğinde ortaya çıkmaktadır (eleştirel yaklaşımda bilinç yönetimi olarak adlandırılan durum). Oysaki “hayır” diyebilme hakkı ve bu hakkı baskıya, ötekileştirmeye maruz kalmadan kullanma iklimi demokratikleşme bağlamında çok önemlidir. İkna ederken kullanılan yeni iletişim teknolojileri (ki artık eskimiş olduğu için ve yerlerine daha yenileri geldiği için bu isimden vazgeçilmesi gerektiğini hatırlatmakta yarar var) yani dijitalleşme ile demokrasi Antik Yunan’dan bu yana kullanılan unsur ve kavramlarında giderek daha çok çelişki, yön kayması, açmazlar içerdiği için yeni tartışmaları doğurmuştur. Yani, ne zaman ki dijital medya ile reel politika birbirine bağlanmış, yöneten-yönetilen ilişkilerinin yeni bir sahası ortaya çıkmıştır; manipülasyona çok açık olan otoriterleşme ile anarşi arasında salınan bir yer... Mosco’ya göre, “teknoloji kaynaklı istikrarsızlık, muhtemelen dünya çapında büyük bozulmalara, gerilimlere ve gerginliklere neden olacaktır. Bunun nedeni, dijital sistemlerin, yalnız çalışan veya hükümetlerle bağlantılı bilgisayar korsanları tarafından gerçekleştirilen saldırılara ve sistem arızaları ve yazılım mühendisliği hatalarından kaynaklanan arızalara son derece savunmasız olmasıdır. Otoriterlik ve anarşi, demokratik toplumsal değişimden daha kolay hayal edilebilir durumdadır” (2017: 177).

Halkın Bilgilendirilmesi: Eski Yöntemlerden Dijital Yöntemlere

Yönetimin halkını bilgilendirme faaliyeti Sümerler’den bugüne özü itibarıyla aynı kalsa bile insanın iletişimini dolaylandırdığı araç değiştikçe, bir de üstüne dijitalleşme ortaya çıktığında giderek karmaşıklaşmıştır. Faaliyet hep aynı olsa da artık araç, taş tablet gibi yeknesak değildir. Dolayısıyla yönetsel mesajın aracısı olan aracın hem özellikleri hem de kullanım tarzı değişmiştir. Aracın analog düzenden çıkıp dijitalleşmesi muhakkak ki kullanım tarzında ve bizatihi aracın kendi ekonomik ve sosyal örgütlenmesinde bazı bilgi düzensizliklerini getirmektedir. Yönetimin yönettiği halkıyla kurduğu ilişkide kullandığı araçların şirketler sahipliğinde örgütleniş, onu kullanan bireylerin kolektif ve bireysel kullanıcı hakları, kullanım tarzındaki ihlaller bu düzensizliklerin temelindeki konulardır ve hem demokrasi hem dijital demokrasiyle doğrudan ilgilidir.

Demokrasinin özündeki katılma-kamuoyu-seçme ve seçilme hakkı gibi temel durumlar evrensel bir insan pratiğini yansıtsa da özü itibarıyla ontolojik değer etiği problemlerini içermektedir. Bu felsefi tartışma başka bir felsefi soruna/sorgulamaya; güncelliğini hiçbir zaman kaybetmeyen doğru bilgiye erişim sorununa da bağlanmaktadır. Zira, demokratik sistemlerde haklar konusu demokrasinin işlevselliğini ortaya koyması bakımından son derece değerlidir. Hakların genişliği kadar bu hakların uygulanabilirliği de aynı önemdedir. Demokratik sistemlerde bireyler, yasalar karşısında eşittir ve bağımsız yargı bu eşitliği güvence altına alır. Kuçuradi’nin de belirttiği gibi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesindeki insan hakları anlayışındaki temel kabul, tüm insanların özgür; onur ve haklar bakımından eşit doğdukları kabulüdür. Bu hakların korunması demokrasinin varlığında mümkündür. Çünkü demokrasi ile yönetilen ülkelerde halkın hakları yasalar ile korunur ve daha da önemlisi bireylerin de sahip olduğu haklar üzerinde söz hakkı vardır (2003: 8). Oysa dijital demokrasi en temel insan haklarıyla gelişmektedir. Örneğin dijital kamusal alanda,

forum gruplarında, WhatsApp ve Twitter gibi mecralardaki gözetlenme, takip etme, sosyal linç, hakarete uğrama gibi durumlar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin üçüncü, beşinci, on ikinci, on sekizinci ve yirmiyedinci maddesinin ihlali anlamına gelmektedir. Hak ihlalleri dijital platformlarda bireyin ve mahremiyetinin korunması sorununu kristalize etmektedir.

World Wide Web'in mucidi Tim Berners-Lee'nin tasarımı, dijitalleşme ile her insanın bilgiye özgürce erişmesine dayanmaktadır. İşte tam bu noktada kritik sorular gündeme gelmektedir: İfade özgürlüğü, bilgiye erişim ve basın özgürlüğü gibi hakları korumakta anayasa ve kanunlar ne kadar başarılıdır? Bu haklar bağımsız olmayan bir yargı tarafından korunabilir mi? Özellikle uluslararası insan hakları standartlarında korunan çevrimiçi faaliyetler için yerel cezai yaptırımlar veya hukuki sorumluluk öngören yasalar var mıdır? Bireyler özellikle uluslararası insan hakları standartları kapsamında korunan online faaliyetleri nedeniyle cezalandırılırsa haklarını nasıl arayacaklar? Bireyin mahremiyetini korumak üzere anonim iletişim kanalları ve şifrelemeye yerel mevzuatla hangi kısıtlamalar getirilmektedir? Devlet gözetimi kullanıcıların mahremiyet hakkını ne şekilde ihlal etmektedir? Kullanıcı verilerinin servis sağlayıcılar ve diğer teknoloji şirketleri tarafından izlenmesi ve toplanması kullanıcıların gizlilik hakkını ihlâl ediyor mu? Online faaliyetleri ile ilgili olarak bireyler yönetenler veya baskı grupları tarafından tehdit veya fiziksel şiddete maruz kalıyor mu? Web siteleri, resmi ve özel kuruluşlar, hizmet sağlayıcılar veya bireysel kullanıcılar yaygın bilgisayar korsanlığına ve diğer siber saldırı biçimlerine maruz kalıyor mu? Dijital enformasyon yığnında doğru bilgiye erişmek mümkün mü? Bu soruların cevapları dijitalleşmenin kullanıcı haklarını nasıl ihlal ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Freedom House tarafından hazırlanıp 9 Mart 2023 tarihinde yayınlanan Freedom on the Net 2022 raporundaki (www.freedomhouse.org) internet özgürlüğü durumu sıralamasında, Türkiye yüz üzerinden otuz iki puan ile internet özgürlüğü olmayan ülkeler arasında yer almaktadır. İnternet özgürlüğü yurttaşların en temel hakları

bağlamında dijital demokrasi ile ilişkidir. Böyle bir ortamda dijital çağın sorunları dijital demokrasinin kaderini tayin eder. En büyük sorunlardan biri de bireyin maruz kaldığı enformasyon bombardımanı olarak tanımlanabilir. Enformasyon yığını, hayatın tüm alanlarını kuşattığından doğru bilgiye erişimi neredeyse imkânsız hale getirir. Bu durum hakikat sonrası çağ olarak adlandırılarak doğru bilgiye erişim, demokrasinin yurttaşının var olan durumu sorgulamasını güçleştirdiği ve kontrol mekanizmalarını yurttaşın aleyhine doğrulttuğu için hayati önemdedir. Halkla ilişkiler ise gerçek bilgiye erişim noktasında iki yönlü bir uygulama içerisindedir: Gerçekte kimin yararını gözetecektir? Kamu yararı örtükleşip güçlünün, şirketlerin, egemen olanın politikaları öne geçirilmiştir. J. Stuart Mill'in de belirttiği gibi, tek bir sınıfın siyasal çoğunluğu oluşturduğu bir ulusta, tamamen eşit bir demokrasi bazı kötülüklerden arındırılamaz fakat şu anda var olan demokrasilerin eşit olmadığı, egemen sınıf lehine eşitsiz olduğu gerçeği bu kötülükleri çok daha ağır hale getirebilir (2017: 179). Kuçuradi'nin işaret ettiği gibi "üzerinde durulması gereken asıl mesele, bilgidен ziyade, ortaya konan bilgilerin, doğru olduğu zaman bile, nasıl kullanıldığıdır" (2021: 565).

Hakikat sonrası çağda dijital medyada gerçeğin yerine sahte gerçeklikler yaratılmaktadır. En çok karşılaşılan yedi yanlış bilgi türünden iki tanesi "uydurma" ve "hatalı ilişkilendirme"ye örnek olarak, Ankara Büyükşehir Belediyesi eski Başkanı Melih Gökçek'in, Beşiktaş'ın eski golcüsü Aboubakar'a yapılmış bir fotomontajı şehit hikâyesi olarak paylaşması gösterilebilir. Bu çarpıcı örnekte manipülasyon yalan haberle gelişmektedir ve gerçekliğin önemini yitirmesinin ve yaratılmış gerçekliğin çarpıcı bir görünümüdür. 18.08.2022 tarihinde Sol Portal haber sitesinde yer alan habere göre Gökçek, dijital medyada dolaşıma giren bir futbolcuya ait, üzerinde oynanmış fotoğrafın gerçekliğine inandığı gibi, bu fotoğrafa bir de hikâye ekleyerek dijital medya hesabında paylaşmış ve ardından gelen tepkiler üzerine danışmanının kendisini yanılttığını söyleyerek konuyu kapatmaya çalışmıştır. Başkent Ankara'nın eski Belediye Başkanı olan Gökçek

tarafından (veya danışmanı tarafından) yapılan paylaşım yurttaşları manipüle etmek bakımından etik değildir. Ayrıca dijital kamusal alanda algı yönetimi yaparken kurumsal sorumluluğunu zedelemiştir. teyit.org'da yer alan bir yazıda, kaleme aldıkları makalede onları bilgi düzensizliği üzerine düşünmeye iten unsurunu açıklarken Claire Wardle “...en büyük sorun, yalan haberin özellikle siyasetçiler ve destekçileri tarafından tüm dünya genelinde profesyonel habercilere saldırırken kullanılan bir silaha dönüştürülmüş olmasıdır” diye belirtmektedir (<https://teyit.org/teyitpedia/teyit-sozluk-bilgi-duzensizligi-nedir>). Bu örnekte eski başkan demokrasiyi, göstermelik demokrasi'ye indirgeyerek yozlaştırmaktadır. Yani, demokrasinin görüntüsü korunsa bile yönetim aslında küçük bir grup veya tek bir kişi tarafından kontrol edilmektedir. Bu sahte demokrasi, abartılı söylemleri, ötekileştirilen topluluklar üzerinden ‘bizlik’lerin inşasını, kimin ne söyleyip söylemeyeceğini sıkı şekilde kontrolü içerecek halkla ilişkiler uygulamalarını hayata geçirmektedir. Bu nedenle de açık bir biçimde yanlış ve etik değildir.

Resim 1 Melih Gökçek'in paylaşımı (18.08.2022)

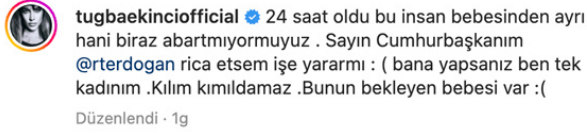
Frantz ve Taylor, “muhalefeti kurumlar aracılığıyla devşiren otoriter rejimlerin, baskı ve şiddet aracından vazgeçemediklerini ve fakat bunun formunun ve yoğunluğunun değiştiğini tespit etmişlerdir. Buna göre göstermelik demokratik kurumları olan rejimler, vatandaşlarının siyasal hak ve hürriyetlerini daha az kısıtlarken, ‘kişi dokunulmazlığı haklarını’ ihlâl etmeye devam etmektedirler. Zira kurumlar sayesinde sisteme entegre olmayan/olmak istemeyen en radikal

muhalefet ortaya çıkmakta ve rejimler de bunlara karşı en sert önlemleri büyük bir toplumsal protestoya neden olmayacak şekilde icra edebilmektedirler” (2014: 337). Göstermelik demokrasinin popülerleştiği yer, dijital mecralardır. Örneğin, Türkiye’de yönetenlerin dijital medya üzerindeki etkisi troller ile çok fazla ön plandadır. Troller, bugün Türkiye’de, dijital medyanın gündemini belirleyen, çoğu zaman da dijital kitleyi manipüle eden; enformasyon, dezenformasyon ve mezenformasyon ile tüm iletişim kanallarını kendi lehine yani iktidar lehine çevirebilen baskın bir konumdadır. Böyle bir ortamda medya okuryazarı olmak ve medyada maruz kalınan enformasyonu bilgiden, bilgiyi de doğru bilgiden ayırt edebilmek yurttaşlar için oldukça zordur. Dijital okur yazar olan yurttaşlar azınlıktadır.

Przeworski, Alvarez, Cheibub ve Limongi’ye göre, demokratik kurumların ve uygulamaların var olduğu, ancak demokrasinin işleyişinde önemli sınırlamaların veya zorlukların olduğu bir yönetim biçimi “göreceli demokrasi”dir. Göreceli demokrasiler sınırlı siyasi özgürlüklere, kısıtlı sivil topluma ve zayıf hukuk devletine sahip olabilir (2000). Dijitalleşme ile değişime uğrayan bir diğer alan yargının alanıdır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde suçun karşılığı yasada yer alır ve ceza hâkimler tarafından onanırken, bugüne bakıldığında, yargının dijital medyanın etkisi ile dijital platformlardan gelen baskı ve istekler doğrultusunda hareket ettiği söylenebilir. Bu durum hak ihlâllerine yol açmaktadır. 28.08.2022 tarihinde İnternet Haber isimli web sitesindeki habere göre, şarkıcı Gülşen’in tutuklanması olayı tam olarak bu durumu örneklemektedir. Öyle ki, Gülşen’in dijital medyada dolaşıma giren videosunun ardından, dijital medyada başlayan kamuoyu tepkisi sonrasında alınan tutuklama kararı ve ardından yine dijital medyada başlayan serbest bırakılması yönünde tepkiler ile tutukluluk halinin ev hapsine çevrilmesi süreci, demokrasi ve dijital medya ilişkisini özetlemektedir (<https://www.internethaber.com/tugba-ekinci-kus-oldugu-meslektasi-gulsen-icin-cumhurbaskani-erdogana-ricada-bulundu-2267992h.htm>). Bu ilişki o kadar birbirine girmiştir ki, yine şarkıcı bir

meslektaşının Gülşen'in serbest bırakılmasını Twitter üzerinden attığı bir tweet ile – direkt Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Twitter hesabını ekleyerek – Cumhurbaşkanı'ndan istemesi bir başka çarpıcı ve düşündürücü örnektir.

Resim 2 Gülşen'in serbest bırakılması için atılan tweet

Johnston tarafından “güdümlü demokrasi” olarak adlandırılan bu yönlendirilmiş demokrasi, karar almanın halkın katılımı veya müzakeresi yerine küçük bir grup veya tek bir lider tarafından yönetildiği bir hükümet biçimidir. Yönlendirilmiş demokrasi, kamuoyunu etkilemek ve muhalefeti sınırlamak için medya ve propagandanın manipülasyonunu içerebilir (2015). Dolayısıyla yurttaşlar dileklerini, şikâyetlerini, tepki ve isteklerini ilgili kuruma ve kişilere değil güçlü olan gruba ya da tek lidere yönlendirir. Aslında yurttaşın kendi cumhurbaşkanına ulaşmak ve ondan bir talepte bulunmak için küresel bir medya pazar yeri olan Twitter'ı aracı etmesi son derece ironik bir durum oluşturmaktadır.

Yurttaşların doğru bilgiye ulaşma yolları kısıtlandığında, alternatif kanallara yönelmektedirler. Alternatif kanallardan günümüzde en çok kullanılanı kara şeffaflığın bir alt türü olarak ele alınabilecek olan whistleblowing'dir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de “whistleblowing” yani “ifşacı, muhbir, ihbarcı” gibi isimlerle anılan kişiler, genellikle herhangi bir siyasi, ekonomik, hukuki suiistimal veya yolsuzlukla ilgili bilgi edinen veya bu durumu ortaya çıkaran bir çalışan, hissedar, gönüllü, yüklenici, alt yüklenici, tedarikçi ya da eski çalışanı işaret etmektedir. Bu durum kamuoyu tarafından ilgi çeken bir kara şeffaflık türüdür. 23 Kasım 2019'da Avrupa Birliği (AB) tarafından ihbarcıları korumaya yönelik bir yönerge kabul edildi. Wikileaks ile başlayan kirli gerçekleri ifşa etme pratiği halkla ilişkilerin Amerikan ilerçilik çağında mucrakker gazetecilerin eylemleri sonucunda doğuşuna benzeyen bir süreci göstermektedir.

Türkiye'de ise ifşacıların kamuoyunda en çok konuşulanı hiç kuşkusuz, 2021 yılında mafya lideri Sedat Peker oldu. Dijital medya üzerinden yaptığı paylaşımlarda ve YouTube üzerinden yayınladığı videolarda kullandığı “bir tripodla, bir kameraya yenileceksiniz” sözü hafızalara kazınmıştır. Bu söz iletişimciler tarafından teknolojik determinizmin hayata geçmiş hâli gibidir. Peki dijitalleşme ile ekonomik, politik elitlere, erk sahiplerine kafa tutmak, onların hayatlarını ifşalarla değiştirmek mümkün müdür? Metahaven'a göre (Vinca Kruk ve Daniel van der Velden) “kara şeffaflık, gerçek hayatın büyük oranda dijital bir aleme taşınması halinde, çevrimiçi sistematik gözetimin oluşturduğu arka plana karşı, sırların gönülsüzce ifşasıdır. Kara şeffaflık, uluslararası ilişkilere yeni bir öngörülemezlik hissi getiren, enformasyon demokrasisinin radikal bir biçimidir. Kişisel, siyasi, anlık olarak jeopolitik olan “ihbarcı”nın bilinci hakkında sorular sordurmaktadır. Çağcıl ifşalar, eşi benzeri görülmemiş ölçekte ve gezegen ölçeğinde hesaplamalar yapan ağları yetkilendirir. Kontrol altına almak çok zordur ama önlemek daha da zordur; kara şeffaflık sadece açıklık, düzen, netlik getirmez, aynı zamanda kaosu, hezeyanı getirir ve istikrarsız, karanlık bir dünyanın da tetiğini çeker” (2014). Bilginin kaynağı ve doğrulanabilirliği ne derece mümkün? İşte tam da bu soru dijital demokrasinin geleceği hakkında ipuçları vermektedir. Herhangi bir kişi, dijital medyanın olanaklarından faydalanarak, bir anda milyonlar ile etkileşime geçebilmektedir. Bu durum dijital medyanın olumlu etkisi olarak okunmamalıdır.

Resim 3 Sedat Peker'in ilgili videosundan bir görüntü

Byung-Chul Han'ın belirttiği gibi “yaşanan iletişimsel eylem krizinin izi, ötekinin meta düzeyde ortadan kaybolduğu kavrayışına dek sürdürülebilir.

Ötekinin ortadan kaybolması, söylemin sonu demektir. Bu, düşüncenin iletişimsel rasyonalitesini yokeder. Ötekinin kovulması, kişinin kendifikirleriyle kendine telkinde bulunduğu öz-propagandacı baskıyı artırır. Kendi kendine telkinde bulunan, iletişimsel eylemi zorlaştıran otistik (öz-referanslı) enformasyon baloncukları üretir. Öz-propaganda ihtiyacının artmasıyla, söylem alanlarının yerini git gide konuştuğunu duyduğu tek sesin kendisinininki olan yankı odaları alır (...) Söylem bir dinleme praxisidir. Demokrasinin krizi her şeyden önce bir dinleme krizidir" (2022: 32).

Dijital kitle, tarafı olduğu siyasi partiyi sanal yankı odalarında her durumda desteklemektedir. Farklı görüşlerin, demokrasinin temellerinden biri olan çeşitliliğin neredeyse tamamen önüne geçen bu sanal yankı odaları, tüm aynı fikirleri bir arada toplarken, kitleyi başka bir fikre veya başka bir siyasi partiye oy vermeye ikna etmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Söz konusu durum dijitalleşmenin yol açtığı demokrasi kusurlarından birine karşılık gelir. Her enformasyon sonsuz defa, çoğu zamanda birebir aynı şekilde yinelenmektedir. Aynı görüntüleri tekrar tekrar veren haber kanalları bir yana, gazeteler, kopyala-yapıştır hareketliliği gerçek bilgileri toplamaktan daha önemliymiş gibi, kendi internet sitelerinde yeni gönderileri en hızlı şekilde yayınlamak için çaba harcamaktadır (Cage, 2016: 2). Bugün aynı hız ve aynı çarpıklıkla kaynağı belli olmayan enformasyon yığını dijital medyada yayılmaktadır. Bu durumda dijitalleşmenin etkisiyle her söylenene inanma probleminin yerini her yazılanı gerçek sanma probleminin aldığı söylenebilir.

Gerçeğin bozulması durumuna Žižek (2006: 236)'in sunduğu örnek de çarpıcıdır. Bir Hollywood filmini tanıtmak için kullanılan, "çok gerçek, kurgu olmalı!" sloganı gerçeklik ve kurgu arasındaki bu radikal birleşmeyi tam anlamıyla açıklamaktadır. Mosco'nun (2019: 74) da belirttiği gibi, Amazon, Facebook, Google, Microsoft, Apple tarafından yönetilen ticari çıkarlar, donanım, yazılım, ürün ve hizmetlerin yanı sıra, insanlar ve nesnelere hakkında toplanan verilerin satılması için bir araç olarak yeni nesil internet programının tanıtımından

birincil derecede sorumludur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Çin'deki hükümetler, yurttaşlarını bitmeyen gözetim yoluyla kontrol etme, askeri gücü genişletme fırsatlarından yararlandıkları için bu şirketlerin faaliyetlerini desteklediler. Çünkü bu şirketleri ekonomik büyüme için hayati önemde görüyorlar. Büyük teknoloji ve onun hükümetteki destekçileri, birlikte güçlü bir gözetim kapitalizmi oluşturdular. Oysa Kuçuradi'nin de belirttiği gibi, demokrasi ancak vatandaşlarının toplumsal ilişkilerin kurulmasında – yani pozitif hukukta – adaleti sağlamak için var olduğunun bilincinde olduğu bir devlette işleyebilir. Yurttaşların insan haklarını korumak için (2013: 42). Freedom House'a ait, "The Freedom on the Net" dünya çapında internet ve dijital medya özgürlüğüne dair yıllık araştırma ve analizleri içermektedir. Freedom on the Net'in ülkelerin internet özgürlüğünü değerlendirilirken kullandığı üç ana kategori: kullanıcı hakları ihlali, erişim engeli ve içerik sınırlaması kriterleridir.

Dijital alanlar, dijital demokrasinin uygulama alanlarına denk düştüğünden internetin özgür olma/olmama durumu dijital demokrasi ile doğrudan alakalıdır. Eğer yönetenler ve güç odakları lehine işleyen bir sistem, halkla ilişkiler yerine spin yapılarak manipüle ediliyorsa yurttaşın "hayır" deme olanağı kısıtlanmış ve denetime tabi tutulmuş demektir. Böyle bir ortamda gerçeklere erişmek neredeyse imkânsızdır. Newman'ın da belirttiği gibi politikacılara duyulan güvensizlik yeni olmasa da politikanın artan medyatikleşmesi profesyonel sahtekarlığın yükselişini kolaylaştırmaktadır (1997: 155). Güvenle ilgili kaygı, Jean Baudrillard'ın ifade ettiği şekliyle sanallaştırılmış dünyanın gelişimi kavramında ortaya çıkmaktadır. Baudrillard, medya, teknoloji ve toplumun gelişimine bakarak, dünyanın bir temsilini (örneğin bir görüntü) (yeniden) üretme becerisinin gerçek dünyanın yakalanmasından hiper gerçek temsillere doğru ilerlediği teknolojik bir süreci inceler: geliştirilmiş veya modifiye edilmiş versiyonlardan, gerçeklikte bir temeli olduğunu iddia eden tamamen yapay temsillere kadar. Baudrillard bu tarihsel süreci ekonomik ve sosyal dünyaya ilişkin olarak görse de, gerçeğin

gerçek kılığına giren göstergelerden ayrılması, gerçekliğin tersine çevrilmesine yol açmıştır: hayali temsil, gerçeği önceler ve onu şekillendirir. (Baudrillard, 1988: 169–72). Bu şekilde, her şeyin saf haliyle devam etmesi için tersine dönüştüğünü savunmaktadır (177).

Haluk Geray (2019: 15-16)' a göre; "dijital medyanın önemi halkla ilişkilere getirilen eleştirileri düzelterebilecek gizil güce sahip olmasıdır. Dijitalleşme anlık etkileşimle daha demokratik, daha özgürlükçü bir yapı algısı yaratmaktadır. Oysa demokrasinin olmazsa olmazlarından doğru bilgiye erişim, ifade ve basın özgürlüğü gibi kavramlar köksüzleşmekte yani içi boşaltılarak değer kaybına uğramaktadır. Bu durumun en bariz örneği gazeteciliğin şekil değiştirmesidir. Gazeteci, bilgiyi (gerçek bilgi) halka sunan kişidir. Fakat dijitalleşme ile halk, gazeteci ile yer değiştirerek bilgiyi sunan kişi haline gelmektedir. Yurttaş gazeteciliği anlayışı, sorunlara çözüm arayan pratiklerin demokrasi tezleriyle bağlantısının kurulduğu bir deneyim olarak görülebilir. Medyanın okuyucu/izleyici kaybetmesine ilişkin ekonomik sorunlarla başa çıkma çabasında geliştirilen bir pratik olarak yurttaş gazeteciliği, söz konusu sorunların çözümünün demokrasinin geliştirilmesiyle bağlantısını kurmaya çalışmaktadır (Uzun, 2006: 635). Bu bağlamda "yurttaş gazeteciliği" kavramı, gazeteciliğin düşüşü ile ilişkilendirilebilir. Çünkü burada oldukça problemlili bir bilgi akışı söz konusudur. Anında dijital medya platformlarında dolaşıma giren görüntüler gazeteciliğin özgün haber arayışı ve gazetecilik etiğini göz ardı etmektedir. Artık her şey haber olabilir, gündem haline gelebilir. Yurttaşlar gün içerisinde karşılaştıkları hemen her şeyi kayda almakta ve yayınlamaktadır. Kısa sürede dolaşıma giren içerikler, milyonlarca kişi tarafından izlenerek ve paylaşarak, birçok haber kanalının yarattığı etkiden daha fazla etki yaratmaktadır. Çünkü bu çağın dijital yurttaşı, dijital alanda daha da görülür ve duyulur bir konumdadır. Örneğin yurttaşlar, ellerindeki akıllı telefonları kamera olarak kullanmakta, her an her şeyi kayıt altına alarak paylaşmaktadır. O halde çalışmanın hareket noktasını klasik demokrasiden farklı olarak dijital

demokraside onay vermeme hakkını kullanan yurttaşın klasik kamusal alana çıkarak protesto etmek yerine dijital kamusal alan üzerinden sesini duyurma çabası oluşturacaktır. İşte tam da bu noktada dijitalleşmenin daha özgürlükçü olduğuna dair yapılan vurgu sorgulanacaktır. Dijital medya ile doğrudan bağlantılı dijital demokrasi kavramı söylendiği gibi daha demokratik, daha özgürlükçü ve daha eşitlikçi bir yapıya mı karşılık gelmektedir yoksa kontrol edilebilirliği yani gözetimi meşrulaştırma aracı mıdır? Bu bağlamda yurttaşın kendi sesini duyurma çabası demokrasi ile ilişkili olumlu bir alana karşılık gelse de-içeriğin kaynağı ve doğrulanabilirliği göz önünde bulundurulduğunda- yurttaşların doğru bilgiye erişimi konusunda sorunlu alanlar vardır.

Türkiye'de 1946'dan itibaren (darbelerle gerçekleşen kopmalar hariç olmak üzere) yönetim, çoğulcu veya çoğunlukçu demokrasi ile idare edilmektedir. Demokrasi, yurttaşa kendi geleceği hakkında söz sahibi olma hakkını vererek temsil iradesini devralması niteliğiyle, tek tek bireylerin görüş, düşünce ve algılarının etkili iletişim ile politikalara ikna edilmesi faaliyetiyle halkla ilişkiler alanını yakından ilgilendirmektedir. İonna Kuçuradi, "Herkes, devletle ilişkisinde yurttaştır, özellikleri ne olursa olsun. Ama ondan öte, insandır. Neden bugün insan haklarının korunması uluslararası bir şekil almıştır ve sadece ulusal bir mesele değildir? İnsan hakları, uluslar üstü bir şeydir, insan olan herkese dair bir şeydir" (2012).

Halkın Tercihi ve Erişim Engelleri

Dijital çağın uzantısı dijital demokrasi modelinde halkın tercihi aynı önemini korumaktadır. Demokrasinin dijitaldeki yapısı (daha özgürlükçü, daha eşit, daha demokratik ortamlar algısı) uygulama farklılıkları (hesap oluşturma, dijital kimlikler, tıklamalar) ve meşruiyet kazandığı irade (dijital kitle) değişime uğrasa da "halkın seçimi", yine benzer şekilde bu alanda da yönetilmesi gereken bir şeydir. Bu açıdan değerlendirildiğinde sınırlı da olsa, dünyada örnekleri bulunan dijital oy kullanma edimi, bir yandan tüm dünyaya demokrasinin dijital modelinin uygulanabilir olduğunu gösterirken diğer yandan bu modelin tüm dünyada aynı şekilde

uygulanıp uygulanamayacağı sorunu, Halkla ilişkilerin dijitaldeki varlığı ve klasik demokrasi ile birlikteliği üzerinden ele alındığında daha anlamlı bir tartışmaya evrilebilir. Dijitalin doğası gereği gizlilikten son derece uzak yapısı, her an her şeyin paylaşıldığı enformasyon yığını, dezenformasyon ve mezenformasyon, manipülasyon, çerçeveleme ve gündem belirleme gibi uygulamaların yanında botlar ve troller ile birlikte güvenlik sorunu da göz önünde bulundurulduğunda, bu derece kompleks bir yapıda demokratik uygulamaların ne denli demokratik olabileceği ve ne denli kamu yararını gözeteceği ayrı bir soruna işaret etmektedir. Bu sorunun temelinde dijitalin doğası gereği göbekten bağlı olduğu internet sağlayıcıların herkes için erişilir olmadığı sorunu yer almaktadır.

Demokratik rejimlerde çok yönlü etkiler altında oluşan kamuoyunun siyasal iktidarların aldıkları kararları etkilediği ilkesi genel kabul görmektedir. Ancak, demokrasi bakımından en gelişmiş toplumlarda bile kamuoyunun tamamen özgür bir şekilde oluştuğu ileri sürülemez. Çünkü toplum farklı çıkarlara sahip kesimlerden oluşur ve kamuoyunu etkilemeye çalışan çeşitli çıkar ve baskı gruplarının ellerindeki olanaklar eşit değildir. Ekonomik olarak daha güçlü olan toplumsal kesimler görüşlerini duyurabilmek ve kendi görüşleri doğrultusunda kamuoyu oluşturabilmek bakımından daha şanslıdır. Bu nedenle, kamuoyunun oluşmasına uygun ortam sağlama bakımından demokratik rejimler ideal değildir ama totaliter ve gelişmekte olan ülke rejimlerine göre daha elverişli olduğu söylenebilir (Atabek, 2002: 233). Bütün ahlak ve hukuk normları bir toplulukta bir düzen yaratmayı amaçlamaktadır. Ancak şu soruyu da sormak gerekmektedir: bir düzenin varlığı insan haklarının korunması için yeterli midir? (Kuçuradi 2006: 106). Hiçbir düzen tek başına hakların korunması için yeterli değildir. Burada birçok parametre devreye girer. İnsanların dijitalde taşınması ile söz konusu hakların dijitalde korunması daha da zorlaşır. İnsan haklarını "sınırlayan" birçok engelden biri olan "erişim engeli", dijital alanlarda haklar bakımından daha sınırlayıcı olabilir. Bu sınırlamalar mevcut altyapı kaynakları ile ilişkili olduğu gibi, yönetenlerin ve

güç odaklarının istekleri doğrultusunda yapılan kısıtlamaları da kapsamaktadır. Altyapısı sınırlamaları internete erişimi veya internet bağlantılarının hızını ve kalitesini kısıtlıyor mu? İnternete erişim maliyeti erişimi sınırlıyor mu? Belirli kesimler ekonomik, coğrafi veya diğer nedenlerle internete erişim sağlayabiliyor mu? Yönetenlerin bağlantıyı kısıtlamak amacıyla internet altyapısı üzerinde yasal veya teknik kontrolü var mı? Hizmet sağlayıcıların çeşitliliğini kısıtlayan düzenleyici, ekonomik veya yasal engeller var mı? Hizmet sağlayıcıları ve dijital teknolojiyi denetleyen, düzenleyici kurumlar özgür, adil ve bağımsız bir şekilde faaliyet gösteriyor mu? Bu soruların cevapları herhangi bir ülkede erişim engellerinin derinliğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu soruların cevapları aynı zamanda düzenin tek başına hakların korunması konusunda yetersiz kaldığı görüşünü de destekler.

Henüz demokrasi yolculuğunu tamamlayamayan ülkelerin dijital ile deneyiminin birçok yönden eksik kalması olağandır. Örneğin bugünün demokrasi anlayışına bakıldığında, seçimlerin hala çoğunluk ve azınlık ile ilişkili olduğu görülmektedir. Öncelikle, demokrasinin çoğunluk meselesi olmadığı vurgulanmalıdır. Çoğunluk, kendi başına bir demokratik kararı açıklamakta yeterli değildir. Baskıcı rejimlerin ve diktatörlüklerin büyük bir kısmı gerçekten de büyük bir halk onayına sahiptir. Ama bu onları demokratik yapmaz. Demokrasi, propaganda ve oy kullanma özgürlüğü koşullarına ve çoğunluğun arzusundan bağımsız, azınlıkların haklarının korunmasına işaret etmektedir. Bu durumda yeni dijital demokrasi, azınlıkların eziyet ve zulmünü inkâr edilemez bir şekilde sınırlandırılması, fikir ve hareketlerin daha görünür hale gelmesi durumuna, hem insanları gerçek demokrasinin temel ilkeleri hakkında bilgilendirerek hem de eğiterek yardımcı olabilir (Castelfranchi ve Falcone, 2019: 71). Kuçuradi de benzer bir ifade ile demokratikleşmenin, çok partili seçimler ile eşleştirildiği bir demokrasinin insan haklarını güvence altına alamayacağını söyler ve bu durumun özellikle gelişmekte olan ülkelerde insan haklarının yolunu kapatabileceğini gözden kaçırmaya neden olabileceğini vurgular (2004: 21).

Bugün insan hakları ve demokrasi birbirinin yerine geçen terimler olarak ezbere kullanılmaktadır yani her iki kavram da yaygın olumlu değer yargılarından dolayı birbirinin yerine kullanılmaktadır (Kuçuradi, 2011: 25). Oysa çoğu uygulama demokrasi adı altında insan haklarını budamaktadır. Örneğin dijital demokrasinin temel gerekliliklerinden biri eşitlikse eğer, herkesin internet erişimine sahip olup olmadığı meselesi demokrasinin eşitlik vurgusunu derinden sarsar. Söz konusu mesele dijital demokrasinin olmazsa olmazlarından birine karşılık gelmektedir nitekim. Çünkü internet erişimi bulunmayan bir birey, pratik olarak, demokrasinin temel hakkı olan siyasi katılım haklarından oy kullanma edimini gerçekleştiremeyecektir. Dijitalde gerçekleşen bir referandumda, evet veya hayır diyebilmesi için, öncelikle dijital mecraada varlık gösterebilmesi gerektiğinden, en basit hali ile bir dijital cihaz ve bir internet bağlantısına ihtiyaç duymaktadır. Böyle bir cihaza ve internet bağlantısına doğrudan erişimi yoksa, en iyi ihtimalle çeşitli engelleri aşarak ve gecikmeli olarak, örneğin referandumda oy kullanabilecektir; ancak bu durumda dahi en başından kendini gösteren erişim engeli varlığını sürdürecektir. Söz konusu erişim engeli örneklenecek olursa, çok yakın zamanda, Kovid-19 pandemisiyle, Türkiye’de büyük bir çoğunluğun internet erişimi veya internete bağlanacak dijital bir cihazı dahi bulunmadığı gerçeği ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin birçok yerinde internet erişiminin bulunmaması ve bu sebeple öğrencilerin ders takibini online platformlarda yapmasının imkânsız olması insanların anayasa ile güvence altına alınmış olan eğitim hakkını engellemiştir. Oysa Kuçuradi’nin de belirttiği gibi, yaygın olan devlet anlayışında devlet, kimi zaman olumlu anlamda (devlet baba) çoğu zaman yurttaşları ezen bir varlık olarak yani kendi başına bir varlık olarak görülmektedir. Oysa devlet dediğimiz şey hukuksal bir insan kurumudur. Bu kurumun ana varlık nedeni yurttaşların insan haklarını korumaktır (2004a: 39).

Dijital demokrasi kavramı farklı yollarla tarif edilebilir. Tarafsız bir şekilde tüm kullanıcıları kapsayan bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) – demokrasinin işleyişini ve daha özel olarak, fikir

açıklama, tartışma, oylama, karar alma gibi temel işlemleri etkileyebilecek ve değiştirebilecek olan – olarak tarif edilebilir. Normatif bir bakış açısıyla, dijital demokrasi, BİT kullanımının demokratik değerleri sağladığı siyasi sistem olarak tanımlanabilir (Catinat ve Vedel, 2001: 185). Aslında dijital demokrasi sorununu kamusal tartışmalara taşıyan platform, küçük aktivist ve geliştirici çevrelerinin ötesinde, kuşkusuz Berlin merkezli İnteraktif Demokrasi Derneği’ne bağlı programcılar tarafından üretilen bir yazılım olan LiquidFeedback’tir. 2009-2011 yılları arasında, Almanya korsan partisi tarafından kullanılmasıyla ünlendi ve sonrasında kooperatifler, sivil toplum kuruluşları ve şirketler tarafından fikir toplamak ve tabanın duygularını kaydetmek için kullanıldı (Gerbaudo, 2019: 112). Google’a “LiquidFeedback” yazıldığında, arama sonuçlarını “demokrasi yazılımı” olarak vermektedir. Demokrasinin dijital yolculuğunun bu tür yazılımlar ile başladığı söylenebilir. Demokrasinin gerekliliklerinden biri olan oy kullanma ediminin gerçekleşmesi için geleneksel yöntemde oy sandıkları, oy pusulaları ve mühürlere ihtiyaç varken, dijitalde dijital bir cihaz, internet erişimi, demokrasi yazılımı ve bir tıklama ile oy kullanılabilir.

Öte yandan Mosco (2019: 76), Avrupa’da, Çin ve ABD’ye alternatif, bir büyük teknoloji modeli geliştirilmesine yönelik, eğitim ve araştırmada önemli bir genişleme ile başlayan alternatif bir modelin, Barselona’da uygulandığı gibi, planlama ve politika oluşturmada tam yurttaş katılımını taahhüt etmesi gerektiğini belirtmektedir. Herhangi bir yeni sistem evrensel olarak erişilebilir olmalı, mahremiyeti korumaya kararlı olmalı ve gözetim kapitalizmini engellemek için tasarlanmalıdır. Açık kaynaklı yazılım kullanmak, yurttaşlara kendi verilerini kontrol etme ve kendi seçtikleri ağlara taşıma hakkı vermelidir. Buradan hareketle, dijital demokrasi için her platform bir demokratik ortam mı, her paylaşım demokratik bir paylaşım mı ve bu platformlarda demokrasi nasıl uygulama alanı bulacak? soruları önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Pianini ve Omicini (2019: 85), dijital demokrasi için, her platformda ortak, dört temel ayrıcalık belirtmektedir. Bunlar;

teklifin hazırlanması, görüşün ifadesi, görüşlerin bir kararda özetlenmesi ve kararın yürürlüğe girmesidir. Dijital demokrasi için belirlenen bu dört temel ayrıcalığı, İtalya'da, Movimento 5 Stelle' nin (Beş Yıldız Hareketi) dijital oylama uygulaması tam anlamıyla örneklemektedir. Beş Yıldız Hareketi, kayıtlı üyelerini önemli bir çevrimiçi istişareye katılmak üzere, 18 Mayıs 2018'de, e-posta aracılığıyla çağırmıştır. Rousseau katılımcı portalının ana panosunda, Matteo Salvini' nin sağcı popülist partisi Lega ile, uzun süredir müzakere edilen, "hükümet sözleşmesine" oy vermek için bir pencere oluşturulmuştur. 44.796 kişinin katıldığı online oylamada, 42.274 evet oyu, 2.522 hayır oyu ile, çoğunluğun (%94) anlaşmayı desteklediği sonucuna varılmıştır. Birkaç hafta sonra, Beş Yıldız Hareketi ve Lega, iki partinin renklerinden dolayı, basın tarafından sarı-yeşil veya carioca olarak adlandırılan bir koalisyon hükümeti kurmuştur (Gerbaudo, 2019: 1). Dijitalleşmenin hemen her alanda ön planda olduğu bu çağda, siyasi partilerin dijitalleşme sürecine adaptasyonu kaçınılmaz. Bu örnekte de görüldüğü gibi, dijital platformlar, demokrasinin gerekliliklerinden biri olan müzakere ve oylama gibi durumlarda, kısa sürede milyonlarca insana ulaşım imkânı tanımaktadır. Ancak burada yine aynı sorun karşımıza çıkmaktadır: Erişilebilirlik. Örneğin Türkiye'de e- posta ile ulaşılacak kişilerin sayısı (e-posta hesabı olanlar) sınırlıyken, internet erişimi, cihaz sahipliği gibi diğer eksiklikler biliniyorken, herhangi bir demokratik oylamanın eşitsiz bir ortamda, yani hiç de demokratik olmayan bir ortamda başlayacağı ortadadır. Fakat buna rağmen Türkiye'de de referandumlar düzeyinde herkesi kapsayan şekli ile olmasa da, Boğaziçi Üniversitesi'nde uygulanan "güven oylaması" dijital demokrasiye örnek gösterilebilir. Boğaziçili Akademisyenler bu yolla dijital bir sistem üzerinden adaylığını destekledikleri ve desteklemedikleri Rektör adaylarına oy kullanmıştır.

İnsanların interneti özgürce kullanma hakkını savunmak, hem dünya çapında sivil toplumu güçlendirme stratejik hedefi ile uyumlu olduğu

hem de ifade özgürlüğü konusunda Amerikan inançlarına sahip olduğu için, ABD Dışişleri Bakanlığı, belirli bir politika hedefi olarak "İnternet özgürlüğüne" kendini adanmıştır (Shirky, 2017: 30). Bu değişimin gerçekleşmesi, üçüncü dünya ülkeleri için, dijital cihazlar ve internet kullanımının herkes için erişilebilir olması ile mümkün olsa da merkez ülkeler -sayılı da olsa- dijital demokrasiyi deneyimlemeye başlamıştır. Bu durumda tekrar üzerinde durulması gereken dijitalde demokrasinin nasıl işlediğidir. Dijital demokrasinin konsepti, metodolojisi, kullandığı araçlar, uygulamaları, ayrı bir sorgulama gerektirir. Fakat, özellikle üçüncü dünya ülkeleri arasında, insanların interneti özgürce kullanma hakkını savunmak için, öncelikle erişim hakkına sahip olmaları gerekmektedir. İnternet erişiminde de önce, internete erişim sağlayabileceği bir dijital cihazının dahi bulunmadığı ülkelerin varlığını göz önünde bulundurursak (görmezden gelmezsek) Türkiye'de bu durumun kısa sürede gerçekleşmesi olanaklı değildir. Öncelikle bu durum beraberinde dijital aristokratların oluşmasını sağlayacaktır. Yani yazılımdan daha fazla anlayanın manipülasyon, değişiklik yapma ve hatta ortaya çıkan verileri spin ile değiştirme gibi elinde daha fazla hak sağlanmış olacaktır. Ayrıca dijital göçebeler ve kendini teknoloji ile ifade etmek istemeyenleri de düşünmek zorundadır demokrasi. Dijital demokrasi sadece oy kullanmak değildir, propaganda yapabilmek, kendini doğru ifade edebilmek için (sosyal medya uygulamalarında farklı şekilde gerçekleşmektedir- yazı, fotoğraf ya da video gibi) gerekli donanıma sahip olmak da gerekmektedir.

Özgür Bireylerin Oluşturduğu İçerikler versus İçeriklerin Sınırlanması

Dijital çağda özgürlük, dijital medya platformlarında içerik paylaşmak ile ölçülür hale geldiğinden, dijitalin daha özgür olduğu varsayımı çoğunluk tarafından kabul görmektedir. Demokrasi, yurttaşının temel hak ve özgürlüklerini yasalar ile güvence altına alırken, dijital demokrasi özgürlükleri ücretsiz katılım ve herkese açık erişim

1 Beş Yıldızlı aktivistlerin gurur duyduğu bir yenilik, hareketin "dijital kalbini" oluşturan çevrimiçi bir platformdur. Kayıtlı üyeler, kuruluşun iç ve dış faaliyetleriyle ilgili çeşitli siyasi konular hakkında tartışabilir ve oy kullanabilir.

vaadi ile güvence altına almaktadır. Ancak dijitalde içerik üretiminin serbestliği oldukça tartışmalı bir konudur. Yönetenler, hizmet sağlayıcıları internet içeriğini özellikle de uluslararası insan hakları standartları tarafından korunan materyalleri engelliyor veya filtreliyor mu ya da engellemeye ve filtrelemeye zorluyor mu? Devlet veya devlet dışı aktörler yayıncıları, içerik barındırıcıları veya dijital platformları içeriği özellikle de uluslararası insan hakları standartları tarafından korunan materyalleri silmeye zorlamak için yasal idari veya başka yöntemler kullanıyor mu? İnternet ve dijital içerik üzerindeki kısıtlamalar şeffaflıktan belirtilen amaçlarla ne kadar uygun, bağımsız bir itiraz sürecinden yoksun mu? Yönetenler veya güç odakları içerik üretimini engelliyor mu? İçerik kısıtlamalarına dair bağımsız bir itiraz süreci var mı? Kullanıcılar içerik üretirken ve paylaşırken oto sansür uyguluyor mu? Online kaynaklar hükümet veya güç odakları tarafından kontrol ediliyor veya manipüle ediliyor mu? İçerik üretimini olumsuz yönde etkileyen ekonomik veya diğer düzenleyici kısıtlamalar var mı? Online bilgi ortamı çeşitlilik ve güvenilirlikten yoksun mu? Koşullar, kullanıcıların özellikle siyasi ve sosyal konularda topluluklar oluşturma, harekete geçme ve kampanya yapma becerilerini etkiliyor mu? Bu soruların cevapları Türkiye’de içerik sınırlamalarının boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Batılı demokrasilerde, son birkaç on yıl boyunca internet, yurttaşların çoğunluğu için günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Cep telefonu ve “Nesnelere İnterneti” (internet özellikli cihazlar) yükselişi ile internet; yurttaşlar, aileler, topluluklar, toplumlar olarak yirmi birinci yüzyılda yaşam biçimlerimize daha fazla dahil olacaktır. Bugün internet (özellikle dijital medyanın yükselişi ile), alışveriş yapmak, haberleri okumak, günlük yaşayış şekli; işletmelerin, parlamentoların ve hükümetlerin çalışma biçimlerine kadar her şeyi etkilemektedir. Böylelikle sosyal doku, politik ve ekonomik kurumlar değişmektedir. Diğer yandan bu dijital dönüşüm, siyasi kurumlar, gazeteciler, medya (geleneksel) ve politikacılar için yurttaşlar ve kullanıcılar ile yeniden bağlantı kurmaya ve etkileşim kurmaya kadar yeni zorluklar ve fırsatlar

yaratmaktadır (Schwanholz ve Graham, 2018: 1). Bu durum bugünün değişen dijital dünyasına uygun şekilde, bireylerin dijitalleştiği oranda, hedef kitlesi dijitalde olan siyasilerin ve buna bağlı olarak siyasetin de-zorunu da olsa-dijitalleşmesine karşılık gelmektedir. Fakat bu durumun gerçekleşmesi o kadar kolay değildir. Mevcut demokratik düzende oy kullanma ve özgürlük demokrasi için gerekli olsa da yeterli değildir. Oy kullanma edimi, yalnızca bilinçli ve özgür bir yargının oluşması için koşullar sağlanıyorsa anlamlıdır. Bu nedenle dijitalde yalnızca fotoğraf ve mesaj ile skandal göndermek veya fikir, eğilim toplamaya odaklanmak doğru değildir. Gerçek bir tartışma için zaman, dikkat ve karşıtlıklar gereklidir. İnsanların sesini duyurmak önemli bir gelişme olsa da bu yalnızca hashtagler, tepkiler, rıza-muhalefet istemek ve almaktan ibaret değildir. Tabanın bir bölümünün ruh halini test etmek, sadece bir gösterim ve son derece manipülatif bir şeydir. Ancak geçerli argümanlar oluşturmak, öğrenmek, bilgilendirmek gibi toplu bir organize akıl yürütmeden meydana geldiğinde anlamlı olur (Castelfranchi ve Falcone, 2019: 79). Ne var ki dijital mecraların çok fazla enformasyon barındırması ve dezenformasyon ve mezenformasyona özellikle başvurulması, çerçeveleme, gündem belirleme gibi iletişim uygulamalarının bir kişinin veya kurumun çıkarını sağlamak amacıyla kullanılması, botlar, troller ve güvenlik problemleri gibi bir dizi sorun dijital mecraların demokratik alanlar olduğu varsayımını gölgelemektedir. Politika ve yönetimde bilgi ve iletişimin dijital platformlar aracılığı ile sağlanması gizlilik konusunda da sorun oluşturmaktadır. Bir yöneten olarak, ABD Başkanı Donald Trump’ın dijital medya kullanımı bu konuya örnek gösterilebilir. Dijital medya platformlarını oldukça kişisel ve aktif kullanan Trump, dijital medya gönderileri ile dünyanın birçok yerinden tepkiler alırken, ABD’nin en son seçim sürecinde, yaptığı paylaşımlar ile kendi kitlesini sokaklara dökmüştür. Kısa sürede yaşanan dijital etkileşim ile dijital kitlenin hareketi sokağa taşmıştır. Olaylar sonrası hesapları kısa süreliğine de olsa yasaklanmış ve paylaştığı bazı içerikler kaldırılmıştır. ABD gibi, merkez bir ülkenin Başkanlığını yapmış bir kişinin hesaplarına müdahale edilmesi, “internet

özgürlüğü” konusunda, demokrasi konusunda olduğu gibi öncü! bir ülkenin dijital demokrasi sınavında sınıfta kalması olarak yorumlanabilir. Diğer yandan Trump’ın dijital medya hesaplarında son derece manipülatif ve kutuplaştırıcı bir dil kullanması, dijital medyanın siyasilerin elinde nasıl etkili bir propaganda silahına dönüştüğünü göstermektedir. Byung-Chul Han’a göre “Trump ilk Twitter başkanı olarak siyasetini tweetlere bölmüştür. Siyasetini belirleyen vizyonlar değil, viral enformasyonlardır. Enfokrasi, başarı odaklı, araçsal davranışı teşvik eder. Fırsatçılık yayılır (...) Zamansal istikrara (zeitstabile) sahip kanaatler ya da ilkeler, kısa vadede güç kazanmak için feda edilir” (2022: 23).

Demokrasi kavramı oldukça tartışmalı bir kavram, dijital demokrasi de aynı belirsizlikler ve çelişkiler üzerine kuruludur. Bu nedenle uzun vadede sorunları görmezden gelmek yerine, içeriğine odaklanmak gerekir. Demokrasi, idealize edildiği anlamı ile, yani en demokratik hali ile dijitalde nasıl uygulanabilir? Dijital demokrasinin dijital yurttaşları oy kullanma edimini dijital taşıırken dijitalin doğası gereği manipülatif yapısı karşısında aktif bir yurttaşlık deneyimi yaşayabilir mi? Bu ne kadar mümkün? Bu sorular bağlamında dijital kitlenin bilinçlenmesi sağlanabilir. Ama yine de anlamı, içeriği ve sınırlılıkları üzerine henüz tam bir fikir birliği sağlanamasa da sadece dijital kitlenin sayıca çokluğu göz önünde bulundurulduğunda bile, siyasetin dijitalleşme sürecinin dışında kalamayacağı çok açıktır. Dijitalin doğası gereği hem demokrasi ile uzlaşan hem de demokrasiden uzaklaşan yönleri bulunduğu söylenebilir. Yönetim biçimi olarak demokrasinin dijitalleşmesi aslında yönetenlerin ve yönetilenlerin dijital birlikteliğine işaret etmektedir. Bu da tam olarak dijital siyasiler ve dijital kitlenin birlikteliğine karşılık gelir. Söz konusu durum siyasetin dijital taşıması olarak da okunabilir. Dijital zeminde karşılığını bulan bu dijital birliktelik, dijital demokrasinin bizzat kendisidir.

Aslında dijital demokrasinin temel uygulama alanı, demokrasinin uygulama alanı ile aynı zeminde fakat farklı uygulama araçları ile ilerlemektedir.

Oylama, bu temel uygulama alanına karşılık gelir. Dijital demokraside seçmen ekranda bir dizi seçim yapar, seçimleri onaylar ve elektronik oy pusulasını elektronik oy sandığına “attırır.” Ama gerçekten seçmenin yapabileceği tek şey bilgisayarın ekranında ne yazdığını görmektir. Bu durumda seçmenin, bilgisayarın kendisine gösterdiğinin, bilgisayarın dijital belleğine yani elektronik oy sandığına kaydettiği oy seçimleri olduğuna güvenmekten başka şansı yoktur. Bu sistem, bazıları tarafından “perdenin arkasındaki adam” olarak tanımlanan sorunu yaratır, oyunuzu bir yazılım sistemine veriyorsunuz ve seçimleri değiştirmeden oyu sandığa atmasını umuyorsunuz (Alvarez ve Hall, 2008: 37). Oysa geleneksel sandık yeri, oyların sosyal toplulukla ilişkisinin sembolüdür. Oy verme merkezinin, kamu tarafından kontrol edilen yerlerden insanların oturma odalarına taşınması, bir bütün olarak insanların sosyal uyum ve dayanışma inancına zarar verebilir (Veit ve Huntgeburth, 2014: 123).

Sonuç

Çalışmada, hemen her şeyin dijitalleştiği bu çağda Halkla İlişkilerin dijital alanlarda uygulamaları dijitalin sorunlu yanları ile birlikte değerlendirilirken, klasik demokrasinin Halkla İlişkiler ile ilişkisinden yola çıkarak, dijital demokraside Halkla İlişkilerin üstleneceği rol tartışılmıştır. Dijitalleşme, yöneten-yönetilen ilişkilerini dolaylandıran yeni bir alan yaratmıştır. Ancak bu yeni alan iddia edildiği gibi son derece “özgürlükçü” değildir aksine kontrol mekanizmalarının denetimine açık, bireyin mahremiyetini ihlal eden son derece “baskıcı” bir alandır. Bireyin gönüllülük esasıyla tüm bilgilerini paylaştığı bu ortamda bu bilgilerin başkalarının kullanımına açılması veya başka amaçlarla kullanılması tam anlamıyla güvenlik sorunudur. Bunun yanında doğru bilgiye erişim sorunu, dijital alanların manipülasyona, dezenformasyon ve mezenformasyona elverişli yapısı ile gerçeklerin gizlenmesine daha fazla olanak sağlamıştır.

Dijitalleşme ile birlikte bireyler, kendi tercihleri olduğuna ikna edildiği aynı şeylere sürekli maruz kalırken, başka bireyler -fakat yine görüş ve yaşayış olarak aynı bireyler- ile etkileşiminde,

yine aynı algıyla sürekli maruz kaldığı “şeyler” üzerinden bu “aynılık” üzerine kurulu yeni ilişki biçimi yaratmıştır. Literatürde sanal yankı odaları olarak tanımlanan kullanıcıların yalnızca kendi görüşlerine uygun kişileri/ fikirleri takip etmesi durumu farklılığı tamamen reddettiğinden dijitalin özgürlükçü ortamlar iddiasını yerle bir etmiştir. Böyle bir ortamda X partiyi, X kişiyi ve/veya X fikri desteklemek, bu X'ler dışında herhangi bir şeyden haberdar olmadan, X'ler dünyasında kaybolup gitmeyi temsil ederken bu durum yönetenler lehine işleyişin dışına çıkmayı neredeyse imkânsız kılmıştır. Byung Chul Han'ın söylediği gibi dijitalleşme, geleceğin demokrasisi olacağı hayal edilen gerçek zamanlı demokrasinin tam bir yanılısına olduğu ortaya çıkmıştır (2022: 29). Bu yanılısına dikkat edilirse sadece ekonomik para ilişkilerini, zenginliğin adaletsiz bölüşümünü, sınıf çıkar ve ilişkilerini gizlemektedir. Hatta zenginliği ve gösterişi methetmekte yoksulluk ve yoksunluğu görünmez kılmaktadır.

Böyle bir ortamda Halkla İlişkilerin konumu, klasik demokrasi ile ilişkisiyle bağlantılı, dijital demokrasinin geleceğini öngörmek açısından değerlendirilmiştir. Halkla İlişkiler ve demokrasi ilişkisinde halkla ilişkiler, yöneten lehine yönlendiren rolü üstlenirken, dijital demokrasi de benzer şekilde yönetenlerin yönlendirmek/ yönetmek istediği dijital alana karşılık gelmektedir. Bilgilendirerek yurttaşı birbiriyle kaynaştırması gereken halkla ilişkiler dijitalleştikçe insanları izole, kendi sesi ve görüşüne hapsolmuş, ötekini dinlemeyen ve ötekiliği iyice belirginleştiren bir duruma girmiştir. Bu durum oldukça sorunlu ve çokça da tartışmalıdır. Dijital demokrasinin uygulanabilirliği ve karşı karşıya olduğu sorunlar temelde internet özgürlüğü sorunu ve dijitalde yaşanan iletişim bozukluklar tanımlanmalıdır. Demokratik süreç “hayır” diyen veya deme ihtimali olan yurttaşı dışlamamayı, onu da dinlemeyi içermektedir.

Freedom House tarafından her yıl yayınlanan “Freedom on the Net” 2022 raporuna göre Türkiye, yüz üzerinden otuz iki puan ile internet özgürlüğü olmayan ülkeler arasındayermaktadır. Çalışmada,

bu raporun sonucunu etkileyen kriterler Türkiye’de yaşanan sorunlar ile ilişkili değerlendirilmiştir. Kullanıcı hakları ihlali, erişim engelleri ve içerik sınırlamaları şeklinde üç ana sorun üzerinden değerlendirilen internet özgürlüğü raporu üzerinden, dijital demokrasinin gelecekteki yönü tayin edilmeye çalışılmıştır. İnternet özgürlüğü olmayan ülkelerin özgürlük vaatleri ancak Halkla İlişkilerin klasik demokrasilerde üstlendiği rol ile inandırıcılık kazanabilir. Zira Halkla İlişkilerin ABD’de ortaya çıkışı tesadüf değildir. Halkın tercihlerinin değer kazanması ile birlikte halkın tercihlerinin yönetimine ihtiyaç duyulmuştur. Bugün halk, dijitalleşme ile dijital alanlara hapsolsa da demokrasinin temellerinden biri olan oy kullanma edimi, dijital demokrasinin de temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle kitlelerin yönlendirilmesi ve/veya yönetilmesi aynı önemdedir.

Halkla İlişkiler, demokrasi ve dijital demokrasi kavramlarının hem kendilerine hem de ontolojik olarak düşünce dünyasında durdukları pozisyona göre durumlarının sorgulandığı bu çalışmada, demokrasilerde halkın tercihine değer verildiği sürece Halkla İlişkilerin dijital demokrasi ile olan yeni ilişkisinde de yerini ve önemini koruyacağı görülmektedir. Fakat göz ardı etmemek gerekir ki, dijitalleşme, klasik demokrasinin karşı karşıya olduğu birçok soruna ya yenilerini eklemiş ya da mevcut sorunları derinleştirmiştir. Tüm bu tartışmalar sonucunda dijital demokrasinin, yakın gelecekte klasik demokrasinin yerini alsa dahi, dijitalin sorunları ile doğrudan bağlantılı, çok sağlıklı işlemeceği/işleyemeyeceği söylenebilir.

Kaynaklar

- Alvarez, R. Michael ve Hall, Thad E. (2008). *Electronic elections: the perils and promises of digital democracy*. New Jersey: Princeton University Press. <https://0-ebookcentral-proquest-com.divit.library.itu.edu.tr/lib/itup-reader.action?docID=485763&ppg=45>
- Atabek, N. (2002). Kamuoyu, medya ve demokrasi. *Kurgu Dergisi*. 19, 223-238.

- Baudrillard, J. (1998). *The ecstasy of communication*. (B. ve C. Schutze, Trans.). Semiotext (e) Foreign Agent Series.
- Cage, J. (2016). *Medyayı kurtarmak: kapitalizm, katılımcı finans ve demokrasi*. (M. Erşen, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Castelfranchi, C. & Falcone, R. (2019). The problematic relationship between trust and democracy: its crisis and web danger and promises. In P. Contucci, A. Omicini, D. Pianini & A. Sirbu (Eds.), *The future of digital democracy: an interdisciplinary approach*. (pp. 62-82). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-05333-8>
- Catinat, M. & Vedel, T. (2001). Public policies for digital democracy. In Van Dijk J.A.G.M. & Hacker K.L. (Eds.), *Digital democracy: Issues and theory and practice*. (pp.184-208). Sage Publications. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/itup/reader.action?docID=1204087&ppg=195>
- Dahl, R. (2017). *Demokrasi üzerine*. (B. Kadioğlu, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- De Vries, (2018). *Black transparency in the era of post-truth*. <https://archive.krisis.eu/nl/black-transparency-in-the-era-of-post-truth/>
- Frantz, E., ve Kendall-Taylor, A. (2014). A dictator's toolkit: understanding how cooptation affects repression in autocracies. *Journal of Peace Research*, 51(3), 332-346.
- Geray, H. (2019). *Medyanın yeni ekonomisinde kurumsal iletişim: gazeteler, televizyonlar, reklamcılık ve halkla ilişkilerde dijital dönüşüm*. Ütopya Yayınevi.
- Gerbaudo, P. (2019). *The digital party: political organisation and online democracy*. Pluto Press.
- Han, B.C. (2022). *Enfokrası: dijitalleşmenin ve demokrasinin krizi*. Ketebe Yayınları.
- <https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-10/FOTN2022Digital.pdf>
- <https://haber.sol.org.tr/haber/melih-gokcekten-aboubakar-paylasimi-pkk-baskininda-sehit-oldu-345588>
- <https://teyit.org/teyitpedia/teyit-sozluk-bilgi-duzensizligi-nedir>
- <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/galeri-gulsen-tutuklandi-sosyal-medya-ayaga-kalkti-1973739>
- <https://www.internethaber.com/tugba-ekinci-kus-oldugu-meslektasi-gulsen-icin-cumhurbaskani-erdogana-ricada-bulundu-2267992h.htm>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1937>
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55601333>
- Johnston, M. (2015). Directed democracy: a new approach to democratic governance in the twenty-first century. *Global Policy*, 6(1), 21-28.
- Kuçuradi, İ. (2021). Dijitalleşme, insan haysiyeti, bilgi ve etik. *TRT Akademi*, 6 (12), 564-569.
- Kuçuradi, İ. (2013a). *İnsan ve değerleri*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuçuradi, İ. (2013). *Human rights: concepts and problems*. Lit Verlag.
- “Kadın hakları ve felsefe” konuklarımız: Türkiye Felsefe Kurumu eski başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi (2012, 24 Aralık). <https://zeynepdirek.wordpress.com/2012/12/12/kadin-haklari-ve-felsefe-konuklarimizturkiye-felsefe-kurumu-eski-baskani-prof-dr-ioanna-kucuradi-ve/>

- Kuçuradi, İ. (2011). Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi müdürü Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin konuşması. İçinde İ. Kuçuradi (Editör), *Yirmibirinci yüzyılın başında insan haklarını korumada karşılaşılan sorunlar*. Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2006). Etik ilkeler ve hukukun temel ilkeleri olarak insan hakları. İçinde B. Çotuksöken (Editör), *Felsefe Söyleşileri III-IV (ss. 99-106)*. Maltepe Üniversitesi.
- Kuçuradi, İ. (2004a). *Felsefe ve insan hakları*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Kuçuradi, İ. (2004). Evrensel bildirgenin ellinci yılında: giriş. İçinde İ. Kuçuradi ve B. Peker (Yay. Haz.), *Elli yıllık deneyimlerin ışığında Türkiye'de ve Dünya'da insan hakları*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2003). İnsan hakları düşüncesinin ışığında insan hakları belgeleri. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 2, 6-11.
- Metahaven, (2015). *Black transparency: the right to know in the age of mass surveillance*. Sternberg Press.
- Mill, J. S. (2017). *Demokratik yönetim üzerine düşünceler*. (Ö. Orhan, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Mosco, V. (2017). *Becoming digital: Toward a post-internet society*. Bingley: Emerald Publishing. <https://0-doiorg.divit.library.itu.edu.tr/10.1108/978-1-78743-295-620181006>
- Mosco, V. (2019). Citizens need to organise themselves against the current social media regime. Interview by J. Nogarede. *The Progressive Post*, 11, 74-78.
- Pianini, D. & Omicini, A. (2019). Democratic process and social platforms: an engineering perspective. In P. Contucci, A. Omicini, D. Pianni & A. Sirbu (Eds.), *The future of digital democracy: an interdisciplinary approach*. (pp.83-96). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-05333-8>
- Przeworski, A., Alvarez, M. E., Cheibub, J. A., & Limongi, F. (2000). *Democracy and development: political institutions and wellbeing in the world, 1950-1990*. Cambridge University Press.
- Schwanholz, J. & Graham, T. (2018). Digital transformation: new opportunities and challenges for democracy. In J. Schwanholz, T. Graham ve Stoll P.T. (Eds.), *Managing democracy in the digital age*. (pp.1-7). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-61708-4_1
- Shirky, C. (2011). The political power is social media: technology, the public sphere and political change. *Foreign Affairs*. 90 (1), 28-4. <http://www.jstor.org/stable/25800379>
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*. (E. Arıcan, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Uslu, A. (2017). Demokrasi. İçinde G. Atılğan & A. Aytekin (Yay. Haz.), *Siyaset bilimi: Kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler*. Yordam Kitap.
- Uzun, R. (2006). Gazetecilikte yeni bir yönelim: yurttaş gazeteciliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 633-656. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61792/924149>
- Veit, D. & Huntgeburth J. (2014). *Foundations of digital government: leading and managing in the digital era*. Springer. <https://0-doiorg.divit.library.itu.edu.tr/10.1007/978-3-642-38511-7>
- Žižek, S. (2006). A plea for a return to différance (with a Minor Pro Domo Sua). *Critical Inquiry*. 32 (2), 226-249. <https://www.jstor.org/stable/10.1086/500702>

Extended Abstract

In an era where digitalization rapidly pervades almost every domain, the digitalized manifestations of the fundamental elements of democracy seem to spark discussions as if they were entirely new concepts. In such an environment, what new problems might it give birth to? Additionally, which existing issues are prone to deepening? While even in advanced countries the communicative networks of digital democracy are highly complex, how can we accurately describe the convoluted networks of communication in developing nations? Is digital democracy inherently “more democratic”? Or does it leave no room for citizens to seek refuge from the arbitrariness of anti-democratic practices? While the answers to these questions are crucial for gaining an understanding of digital democracy, they alone are insufficient. Meaningful discussions can only take place within the framework of social science concepts that are connected to the idea of democracy.

In this context, this study aims to remember, remind, and facilitate collective thinking about the forgotten origins of existing public and governance relations in a democracy. Public relations, according to the general perception, is seen as “managing society in harmony.” If the same concepts evoke different connotations for everyone and if these connotations affect the relationships between the governing and the governed, it is necessary to discuss the subject in order to clarify it. Moreover, if this effect has turned into a domain where “perception managers, professionals, and manipulators” benefit, while the voice of the citizen becomes diluted, then the subject becomes worthy and significant to be academically examined.

First of all, when the concept of democracy is classically in question, it is necessary to set aside the concepts that are at the intersection of both democracy and public relations, such as people versus ruling powers, public versus pseudo-public opinion and manipulators, passive citizenship versus active citizenship, and revisit them when necessary.

Undoubtedly, ontological and philosophical questioning makes it more understandable on what basis digital democracy will be positioned in the relationship between public relations and democracy. From this point of view, analyzes will be made in parallel with the approach of Michael, who worked in the field of value ethics, on equality, freedom and individual rights. At the core of the concept of democracy is “human”. The deepest, most meaningful aspect of being human is undoubtedly freedom. Perhaps this is what makes democracy attractive and indispensable for people. So, with digital democracy, will people gain more freedom or will they renounce their freedom and fundamental rights under transparent surveillance?

For this reason, in order to evaluate democracy in a holistic way, it is necessary to understand the role of “created public relations” in the functioning of democracy, taking into account the conditions of that period. This holistic perspective also requires understanding the position of public relations in both governance and public perception. integrated into public relations practice; Concepts such as public opinion, public interest, information, virtual echo chambers and perception management contribute to the legitimacy of democracy. The basis of all these practices is convincing people in democratic countries when democratic principles are deviated or democracy is lacking.

The method employed in this study is case and event analysis. In this context, certain incidents that present a flawed image of democracy will be examined. Examples such as the arrest of singer Gülşen, the Sedat Peker videos, and instances involving Melih Gökçek and social media have been selected due to their significant public discourse and their relevance to the actual public sphere. These events are considered important for analysis because of their contentious nature and their impact on the public domain.

The obstacles to digital democracy in democratic functioning are generally grouped under three headings: 1) Free market economy (intensification

of media ownership, excessive commercialization of culture, protection of private interests of companies instead of people, and ignorance of public interest) 2) Disruptions in the flow of information (the decline of journalism, the integration of the internet with the dominant commercial media and communication, data collection without the consent of the individual, data processing, difficulty in accessing correct information, manipulation, disinformation, misinformation) 3) The perceptions and attitudes of the public and individuals (over-politicization versus apolitical masses, digital division, virtual echo chambers, security problem, bots, trolls) are the categories in which case studies will be explained.

These issues are discussed in particular in Freedom House's annual report, "The Freedom on the Net." This report evaluates internet freedom in different countries. According to the report; three main categories such as violations of user rights, access restrictions and content restrictions were identified as problems affecting internet freedom. In this study, the applicability of digital democracy in countries without internet freedom and the problems that may arise in practice will be examined.

In this study, which questions the status of Public Relations, democracy, and digital democracy based on their own positions and ontologically in the realm of thought, it can be observed that as long as the preferences of the people are valued in democracies, Public Relations will maintain its place and importance in its new relationship with digital democracy. However, it should not be overlooked that digitalization has either added new problems to the ones classical democracy already faces or deepened existing issues.

As a result of all these discussions, it can be said that even if digital democracy were to replace classical democracy in the near future, it may not function effectively due to its direct connection with the problems inherent in the digital realm.

Yazar Bilgileri

Author details

*Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi, esrakeloglu@gmail.com, Orcid: 0000-0002-1494-1712

** (Sorumlu Yazar **Corresponding Author**) Öğr. Gör., Gebze Teknik Üniversitesi, yildizkayadevir@gmail.com, Orcid: 0000-0003-2332-8706

Katkı Oranı

Author Contribution Percentage:

Birinci yazar % 50 First Author % 50

İkinci yazar % 50 Second Author % 50

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. None

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. None

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Keloğlu İşler, E. İ. & Yıldız Kayadevir, R. (2023). Halkla ilişkileri demokrasi ve dijital demokrasi bağlamında ontolojik olarak sorgulamak. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (62), 47-65. <https://doi.org/10.47998/ikad.1235480>